

IZRAEL – OBLJUBLJENA DEŽELA

Irena Svetin

UDK 913(569.4)

IZRAEL – OBLJUBLJENA DEŽELA

Irena Svetin, Linhartova 66, 1000 Ljubljana, Slovenia

Izrael je kljub svoji majhni površini izredno zanimiva dežela. Ima zelo dolgo in pestro zgodovino, zanimivo etnično in versko sestavo, negotov politični položaj, nenazadnje pa je zanimiv tudi zaradi naravnogeografskih dejavnikov, ki oblikujejo njegovo površje.

Izrael prav gotovo sodi med najzanimivejše države na svetu, kljub temu, da njegova površina ni bistveno večja od površine Slovenije. Po dolžni meri okrog 400 km, od vzhoda proti zahodu pa 121 km. Upoštevajoč meje, določene z mirovnimi sporazumi iz leta 1949, Izrael meri 20.777 km²; polavtonomna ozemlja, ki jih je zasedel Izrael v vojni leta 1967, pa obsegajo Golansko višavje na severovzhodu, Zahodni breg in Vzhodni Jeruzalem na vzhodu in območja Gaze na jugozahodu ter predstavljajo še na-

UDK 913(569.4)

IZRAEL – THE PROMISED LAND

Irena Svetin, Linhartova 66, 1000 Ljubljana, Slovenia

In spite of its small territory, Israel is a very interesting country. Apart from its long and distinctive history, unique ethnic and religious structure and instable political situation, Israel is also interesting due to the natural and geographical features which form its surface.

daljnjih 7,5 km² sicer spornega izraelskega ozemlja. Na severu meji na Libanon, na severovzhodu na Sirijo, na vzhodu in jugovzhodu na Jordanijo ter na jugozahodu na Egipt.

Leta 1993 je v Izraelu, upoštevajoč tudi prebivalce Vzhodnega Jeruzalema in Golanskega višavja, živel skoraj 5,5 milijonov prebivalcev (4), ki so bili in so še danes zelo različnega etničnega in predvsem verskega porekla. Največ, 85 % vsega prebivalstva predstavljajo Židje, Arabcev je 11 %, poleg njih pa

Slika 1: Zid objokovanja, simbol židovstva in edini ostanek templja, ki ga je vojska rimskega cesarja Tita leta 70 našega štetja porušila. V ozadju je Skalna cerkev, najstarejši spomenik islama. (Foto: I. Svetin.)

Slika 2: Jaffa, mesto in pristanišče ob Sredozemskem morju, leži južno od Tel Aviva. Z njim je povezana v enotno mesto, ki predstavlja najpomembnejše izraelsko industrijsko središče. Jaffa je bila ustanovljena že pred našim štetjem, njeno antično ime je bilo Joppa. (Foto: I. Svetin.)

v Izraelu prebivajo še Beduini, Druzi in Čerkezi. Glede Arabcev je potrebno poudariti, da se ločijo na izraelske in palestinske Arabce; tudi veroizpovedi niso enotne, eni so kristjani, drugi pa muslimani, večino ma suniti. Obljubljeno in Sveto deželo si delijo tri velike svetovne monoteistične vere: židov je 85 % in muslimanov 11 %, kristjani, mormoni, bahaji in ostali pa predstavljajo 4 % vsega vernega prebivalstva. Uradna jezika sta novohebrejski in arabski (vsak s svojo pisavo), nobena redkost niso nekateri vzhodnoevropski jeziki, predvsem zaradi velikega ameriškega brata pa se uporablja tudi angleščina (2).

Rodnost med Židi je približno za tretjino nižja od arabske, zato število Arabcev narašča nekoliko hitreje od števila Židov; za nekoliko bolj uravnoteženo rast med obema etničnima skupinama pa skrbi jo židovski priseljenci. Danes je približno tretjina vseh prebivalcev Izraela mlajših od 15 let. Izrael je izredno urbanizirana dežela, saj mestno prebivalstvo predstavlja kar 90 % vsega prebivalstva, ki je zgoščeno predvsem ob obali Sredozemskega morja (4).

Izrael lahko delimo na štiri fizičnogeografske enote:

- sredozemsko obalno ravnino,
- hribovje osrednjega in severnega Izraela,
- jarek reke Jordan in
- puščavo Negev (4).

Za popolnoma peščeno, ravno in s pasom sipin na široko obrobljeno obalo se razprostira zelo vodnata in tam, kjer ni izsuševanja, tudi precej zamočvirjena obalna ravnina. Na njej pridelujejo v bližini sredozemske obale citruse, v zaledju pa bombaž, sladkorno peso, zelenjavo, tobak in žita. Pridelovanje banan je omejeno na ozek pas Karmelske obale, vinogradništvo pa na gorski hrbet Karmel (3). Na Sebulonski ravnini okrog Haife, kamor se izliva reka Kišon, se razprostira industrijsko središče, ki je poleg širšega omočja Tel Aviva najpomembnejše industrijsko središče Izraela.

Slika 3: En Gedi, rezervat v vzhodnem delu puščave Judeje, je majhen, toda stalen vodotok, ki ga napajajo štirje izviri. Ti ležijo okrog 200 m pod morsko gladino in tam, kjer je možno, nudijo osnovo za bogato rastlinstvo in živalstvo. (Foto: I. Svetin.)

Hribovje je od juga proti severu razdeljeno na tri dele: Judejo, Samarijo in Galilejo. Galilejsko višavje je najbolj vodnato in pogozdeno in predstavlja najvišje območje Izraela; najvišji vrh je s 1208 m gora Meron (3). Severni, višji del Galileje je poraščena in redko poseljena apnenčasta uravnava, na kateri živijo v glavnem Arabci in Druzi, ki pridelujejo predvsem sadje in tobak. Južni in nekoliko nižji del Galileje je od vzhoda proti zahodu potekajoč gorski hrbet s poseljenimi prečnimi dolinami, v katerih so bogate bazaltne prsti. Spodnja Galileja z glavnim mestom Nazaretom je glavno naselbinsko območje izraelskih Arabcev, ki pridelujejo v glavnem olive in pšenico. Galilejsko višavje od Samarije in Judeje loči približno 55 km dolga in 25 km široka plodna dolina Jesreel, ki poteka od severozahoda proti jugovzhodu in tako povezuje obalno ravnico z jarkom reke Jordan. Na severozahodu ozko in na jugovzhodu precej široko ravnino, katere dno prekrivajo z Galilejskega višavja sprane rodovitne bazaltne prsti, so predvsem v obdobju britanskega mandata ozemlja obdelovali Židje. Samarijo lahko

razdelimo na dva dela: na vzhodni antiklinalni del kredne starosti in pa na sinklinalni vzhodni del eocenske starosti. Tamkajšnje kotline in doline poseljujejo v glavnem Arabci, v Samariji, znani zgodovinski pokrajini, leži glavno mesto Jeruzalem. Judeja je visoka apnenčasta uravnava, ki je izredno redko poseljena puščava, njeni prebivalci so v glavnem nomadski Beduini. Od obalne ravnice jo loči višji kredni gorski masiv, ki zadržuje vlažne zračne mase na zahodni strani višavja. Kljub temu večina tega ozemlja prejme na leto približno 100 mm padavin, popolnoma sušna so le najnižja območja Judeje. Judeja se od zahoda proti vzhodu polagoma spušča in na svojem skrajnem vzhodnem delu preide v jarek reke Jordan, ki ponekod leži celo pod morsk gladino (5).

Jarek reke Jordan je del Velikega tektonskega jarka, ki se kot največji sistem tektonskih jarkov na svetu razteza od reke Jordan proti jugu do Zambezija (6) in je dolg približno 6000 km. Tektonsko gibanje je na tem delu sveta živahno tudi še dandanes, na kar kažejo predvsem pogosti potresi in pa termalni

Slika 4: V bližini Mrtvega morja se dviga planota Masada, ki so jo v 1. stoletju našega štetja oblegali Rimljani in jo po nekaj mesecih tudi zasedli. Židje, ki so prebivali v trdnjavi na vrhu planote, pa so zato, da ne bi postali njihovi sužnji, storili skupinski samomor. Padec Masade je pomenil začetek židovske diaspore. (Foto: I. Svetin.)

vrelci (4). Jarek reke Jordan je od severa proti jugu razčlenjen na dolino Hula, kotlino Genezareškega jezera, dolino Bet-She'an, spodnjo dolino Jordana, Mrtvo morje in Vadi Aravo. Dolino Hula, kjer se zbirajo izviri reke Jordan, so v petdesetih letih 20. stoletja v veliki meri izsušili in jo spremenili v plodno kmetijsko območje. Genezareško jezero je glavno vodno skladišče Izraela; Mrtvo morje, katerega vodna gladina leži do 399 m pod morsko gladino in ima 30 % slanost, pa je surovina za kemično industrijo (3).

Puščava Negev leži v južnem delu Izraela in predstavlja 60 % vsega izraelskega ozemlja. Je trikotne oblike; njen najožji konec se konča v Eilatu, danes zelo turističnem mestu ob Akabskem zalivu, delu Rdečega morja. Njegova vzhodna stran meji na severni konec Velikega tektonskega jarka, zahodna pa na Sinajski polotok. Leži na pretežno apnenčasti planoti, razrezani z vadiji, dolinami s strmimi bregovi, po katerih občasno tečejo reke (6). Ne severnem delu, kjer so plodni puhlični nanosi, prejme puščava okrog 200 mm padavin letno, zato ponekod uspeva celo žito. Proti jugu količina padavin pojenjuje, skrajni jug je popolnoma sušen in neporasel. Puščava nikakor ni nerodovitna; z obsežnimi namakalnimi sistemi so spremenili velik del puščave v obdelovalne površine, poleg tega so tu bogata nahajališča fosfatov, nafte in zemeljskega plina, iz Mrtvega morja pa pridobivajo pepeliko.

Izrael leži med Egiptom, ki ima suho subtropsko podnebje, in Libanonom z vlažnim subtropskim podnebjem, kar ima za posledico velike podnebne razlike med suhim jugom in vlažnejšim severom Izraela (5). Za Izrael je tako značilno subtropsko podnebje z deževnimi zimskimi in suhimi poletnimi meseci. Severno hribovje in severni del obalnega pasu prejme v povprečju več kot 400 mm padavin, najbolj namočeni deli severnega hribovja pa celo nad 1000 mm letno. Več kot polovica ozemlja prejme v povprečju manj kot 200 mm letno, najbolj sušna območja na jugu puščave Negev pa celo manj kot 100 mm padavin na leto. Večina padavin pade v obdobju od oktobra do aprila. Pozimi (januarja in februarja) je v Jeruzalemu povprečna temperatura 8 °C, v Eilatu 16 °C, poleti (julija in avgusta) pa v Jeruzalemu 23 °C in 32 °C v Eilatu (4).

Izrael, v biblijskih časih dežela, kjer sta se cedi la mleko in med, je danes znan kot precej pusta in nerodovitna dežela. Kljub temu pa ima kar nekaj rudnih bogastev in plodne zemlje, na kateri temelji izraelsko kmetijstvo. Geološke raziskave so pokazale, da

so v Negevu nahajališča bakra, železove rude, fosfatov, magnezija, granita, marmorja, sljude, ortoklaza, sadre, pepelike, kremenca in ilovice, poleg tega pa še nafte in zemeljskega plina. Izraelsko kmetijstvo pridelava večino hrane, ki jo rabijo Izraelci za preživetje, nekaj pa je celo izvozijo. Največ pridelajo citrusov, paradižnika, žita, krompirja in sadja. Živnored je močno razvita, zlasti mlečna govedoreja. Do začetka devetdesetih let je bilo pogozdenih le 6 % celotne površine Izraela, zato so prizadevanja države usmerjena k pogozdovanju predvsem hribovitih območij. Med industrijskimi panogami je najpomembnejša prehrabna industrija ter industrija pijač in tobaka, pomembna pa so še elektro, tekstilna, kemična in vojna industrija ter industrija gradbenega materiala (4).

Izrael sodi med razmeroma mlade države. Uradno je postal država šele leta 1948, kljub temu, da imajo Izraelci za seboj bogato zgodovino. Izraelska plemena so se naselila v Kaananu (Palestini) že v 20. stoletju pred našim štetjem; na tem območju so bolj ali manj mirno živeli do leta 63 pr. n. št., ko je Judeja postala rimski protektorat. V drugi polovici 1. stoletja našega štetja so se začeli prvi židovski upori. V sedemdesetih letih so se Židje borili proti največji armadi takratnega sveta, Rimljanom, pri čemer je bilo pobitih milijon Židov, drugi milijon pa je razdejanje preživel in se razkropil po celem svetu (7).

Z vidika današnjega Izraela, predvsem njegovih židovskih prebivalcev in istočasno njihovih današnjih arabskih sosedov, se je pomembnejša zgodovina začela v 19. stoletju z začetkom sionističnega gibanja. Sionizem izvira iz besede sion, ki je bila na začetku zgodovine židovstva sinonim za Jeruzalem, sčasoma pa je začela izražati trpljenje in hrepenenje židovskega ljudstva po lastni, svobodni domovini. Konec 19. stoletja je začelo število Židov v Palestini skokovito naraščati. Vzrok za to je bilo množično izseljevanje iz Rusije, kjer so se vrstili pogromi, v katerih je bilo umorjenih na tisoče Židov. Po 1. svetovni vojni je mandat nad Palestino od Društva narodov dobila Velika Britanija, kar naj bi na tem območju zagotavljalo mir. V tridesetih letih tega stoletja je naseljevanje v »novo« domovino zaradi arabskega odklonilnega stališča do priseljevanja Židov postajalo vedno težje. V Palestini so arabske vstaje netile vedno nove spopade, istočasno pa se je začel pregon evropskih Židov od nemškega nacionalsocializma, ki je dosegel višek med 2. svetovno vojno s poskusom »dokončne rešitve židovskega vprašanja«. Med leto-

ma 1882 in 1939 se je v Palestino preselilo 425.000 Židov, kar je predstavljalo kar 30 % vsega prebivalstva Palestine (3). Da bi omejila spopade med Židi in Arabci, je Generalna skupščina OZN po 2. svetovni vojni razdelila takratni britanski mandat na dva dela: na del s pretežno židovskim in na del s pretežno arabskim prebivalstvom. Leta 1948 se je Velika Britanija odpovedala mandatu v Palestini; iz židovskega dela je maja 1948 nastala država Izrael, arabski del pa se je leta 1950 združil z arabsko državo Hašemitski Jordan. Z nastankom Izraela pa ni nastopil mir; sledili so spopadi med Arabci in Židi, množično izganjanje arabskega prebivalstva (Izrael je zapustilo več kot pol milijona Palestincev) in priseljevanje Židov. Največ židovskih priseljencev je prišlo iz vzhodne Evrope (48 %) in Afrike (25 %), nekoliko manj pa iz Azije, obeh Amerik in Avstralije (3). Leta 1950 je kneset, izraelska skupščina, sprejel zakon, ki vsem Židom priznava pravico do naselitve v Izraelu, od leta 1954 pa imajo vsi židovski priseljenci pravico do izraelskega državljanstva.

Konec štiridesetih in v sredini petdesetih let sta sledili prva in druga izraelsko-arabska vojna. Pomemb-

nejša od teh dveh je bila šestdnevna vojna leta 1967, v kateri je izraelska vojska potisnila Egipčane čez Sueški prekop, osvojila Jeruzalem in zahodno Jordanijo do reke Jordan ter Siriji vzela Golansko višavje. Sledila je vrsta mirovnih konferenc, na katerih so veljaki raznih držav skušali pomiriti sprte strani, podpisali so vrsto mirovnih sporazumov, vendar sporov še do danes niso rešili. Izrael ostaja država s številnimi notranjimi in zunanjimi sovražniki, kar ima za posledico velike stroške za oboroževanje in vzdrževanje ene najboljše opremljenih, pripravljenih in izurjenih vojsk na svetu.

Najzanimivejše mesto v Izraelu je prav gotovo Jeruzalem. S svojo zanimivo prebivalstveno sestavo in medsebojnimi odnosi, ki krojijo življenje več kot 400.000 prebivalcem, pa prav gotovo sodi tudi med bolj zanimiva mesta na svetu. Nekajtisočletna zgodovina je Jeruzalemu pustila svojevrsten in neizbrisljiv pečat. Skalno planoto Judejskega višavja so Kanaanci začeli naseljevati že pred približno 4000 leti. Okrog leta 1500 pr. n. št. so postavili utrjeno mesto, ki ga je kasneje zavzel izraelski kralj David. Na trdnjavski vzpetini Cion je ukazal postaviti Jeruzalem

Slika 5: Minska polja na Golanski planoti so ostanki vojne iz leta 1967, ki pa so še danes »uporabna« in jih Izraelci zaenkrat še ne nameravajo uničiti. (Foto: I. Svetin.)

kot glavno mesto izraelitskih plemen. Središče židovstva je Jeruzalem ostal vse do prihoda Rimljanov, pravzaprav do židovske diaspore, ki se je začela v 1. stoletju našega štetja. Jeruzalem se je razvil v središče krščanske veroizpovedi v času vladanja rimskega cesarja Konstantina 1., ki je leta 324 n. št. razglasil krščanstvo za državno religijo. Islam kot tretja veroizpoved na tem izredno majhnem prostoru časti Jeruzalem kot kraj Mohamedovega vnebohoda. V roke muslimanskih Arabcev je Jeruzalem prišel leta 937, pa vendar ne za dolgo, kajti leta 1099 so ga med prvim križarskim pohodom zavzeli križarji. Cez dobrih sto let je bil zopet muslimanski, od 16. stoletja naprej je bil celo del Osmanske države.

Poznavanje zgodovinskih podrobnosti močno pripomore k razumevanju podobe sodobnega Jeruzalema. Današnji Jeruzalem je mesto, kjer skoraj pol milijona ljudi različnega verskega in etničnega porekla poskuša živeti drug z drugim. Stari del mesta je razdeljen na arabski, židovski, krščanski in armenski del. Medtem ko sta slednja precej neopazna, prva dva močno izstopata. V oči bode predvsem dejstvo, da Zid žalovanja, simbol židovstva in edini ostanek templja, ki ga je vojska cesarja Tita leta 70 n. št. popolnoma porušila, meji na najpomembnejši muslimanski mošeji v Jeruzalemu, na Grobno in Skalno cerkev. Zid žalovanja pravzaprav predstavlja mejo med židovskim in muslimanskim svetom Jeruzalema.

Naključni obiskovalec Jeruzalema lahko hitro ugotovi, po katerem delu starega mestnega jedra hodi. Armenski in krščanski del sta dokaj neopazna in umirjena, še posebej v primerjavi z arabskim delom, kjer kar mrgoli prodajalcev, ki vabijo v svoje prodajalne in so kot vsi Arabci vsak hip pripravljeni na barantanje. Značilni obiskovalci tega dela so v bele rute zaviti Beduini, ki s svojim mirnim vedenjem predstavljajo pravo nasprotje glasnim Arabcem. Židovski del je za tujce prava paša za oči, predvsem zaradi pravovernih Židov. Prebivalstvena sestava Izraela je namreč precej zapletena. Poleg že prej omenjenih muslimanskih in krščanskih Arabcev živijo v Izraelu verni in neverni Židje. Tudi verni se ločijo na pravoverne in malo manj verne, ta njihova verska usmerjenost pa se kaže tudi na zunaj. Malo manj verni nosijo vsakdanja oblačila in se od nevernih ločijo le po »kipi«; to je majhni kapi, ki jo imajo moški s sponkami pripeto na lase in predstavlja mejo med bogom in posameznikom. Pravoverni moške se po zunanem videzu ločijo že na daleč. Kljub veliki vročini nosijo črne, vedno malo prekratke hlače, pod

črnim plaščem ali suknjičem imajo belo srajco, na glavi pa imajo obvezno klobuk. Pod klobukom imajo seveda kipo. Moški se ne brijejo in strižejo, zato imajo vsi po vrsti brade, lase pa imajo ob strani zvite v nekakšne zvitke. Za razliko od pravovernih moških se morajo pravoverne ženske briti, česar pa se ne opazi, ker nosijo lasulje. Navadno imajo umetne lase spete v čop, ki je odet v posebno mrežico. Njihova obleka je konvencionalna, po izgledu nikakor ne izstopajo in skušajo imeti kar se da preprosti videz.

Njihov način življenja se zdi prvi trenutek zelo zapleten, vendar v bistvu temu ni tako. Celoten način življenja v Izraelu je podrejen židovstvu, verni so tudi politično zelo močni, zato je tak način življenja kljub vedno večjemu nasprotovanju nevernih še vedno možen. Zdi se, da sta najbolj zapleteni priprava košer hrane in pa šabat. Šabat je dela prost dan, še več, ob sobotah ne le da se ne dela, pravoverni ne smejo delati prav nič. V petek zvečer se zbere vsa družina na skupni večerji; v soboto ne počnejo nič. Ne prižigajo električnih aparatov, ne vozijo se z avtomobili, avtobusi, jedo mrzlo hrano ali pa si jo pogrejejo na posebnih ploščah. Za nekatere ključne stvari so si omislili »timerje«, ki namesto človeške roke prižigajo in ugašajo aparate. Srž problema je v ognju. Vsakič, ko priključimo električno stikalo, pride do iskre; pred mnogo leti, ko so ogenj pridobivali še na zelo primitiven način, so za to potrebovali veliko časa in energije; Bog pa je rekel, naj ljudje šest dni delajo in na sedmi dan počivajo, torej naj tudi ne kurijo ognja. In to velja še dandanes vsem tehničnim pridobitvam sodobnega človeka navkljub. Šabat se neha s sončnim zahodom, točneje, ko na nebu zažarijo prve tri zvezde. Da ne bi bilo nesporazumov, so v ta namen izdelane posebne tabele, ki določajo konec šabata glede na datum in geografski položaj posameznega kraja.

Se bolj zapletena se zdi priprava košer hrane. Židovska prehrabna filozofija temelji na dejstvu, da se ne spodobi ubiti živali, ki ti je dajala hrano, pri čemer imajo v mislih predvsem mleko in mlečne izdelke. Ker pa imajo kljub vsemu radi meso (svinine podobno kot muslimani tudi Židje ne jedo), ga nikoli ne jedo istočasno z mlečnimi izdelki. Živali ubijajo na poseben način, za razrez mesa uporabljajo posebne nože, s katerimi se ne dotikajo mlečnih izdelkov, za pripravo mesa imajo posebne posode in kar zahodnjaka verjetno še najbolj preseneči, nekateri imajo v te namene celo dve kuhinjski koriti. Tudi

*Slika 6: Na sliki je severni del Negeva, puščave, ki pokriva več kot polovico celotnega Izraela.
(Foto: I. Svetin.)*

police v hladilniku so strogo ločene, seveda pa tudi dva hladilnika nista redkost.

Verni ljudje se poročajo zelo mladi, navadno že od šestnajstega leta naprej. Partnerja si ne izberejo sami, ampak to storijo starši, zvezo pa glede na premoženjsko stanje družine potrdi rabin. Delitev dela v vernih družinah je precej nenavadna; država plačuje moške, da študirajo Talmud (židovske svete knjige), ženske pa so navadno zaposlene v običajnih službah. Glavni razlog, da se verni poročajo, so otroci. Njihovo poslanstvo je imeti čimveč otrok in družine z desetimi otroki niso nobena redkost. Seveda tako velikih družin ženske same ne morejo preživljati, zato jim na razne načine pomaga država. Plačujejo nižje davke, dobivajo otroške dodatke, država jim pomaga reševati stanovanjske probleme. Hiše, postavljene na spornih zasedenih ozemljih, so praviloma naseljene z vernimi prebivalci. Le-ti največkrat ne morejo izbirati, kje bi stanovali, ker so odvisni od pomoči države, ta pa jih naseli tja, kjer je za državo najbolj ugodno. Poleg tega so verni Židje brez dvoma ostro proti Arabcem in so se za svoje hiše na zasedenih ozemljih pripravljeni tudi boriti.

Podobnih ugodnosti so deležni tudi Židje, ki se na novo priselijo v Izrael, seveda pa imajo tudi nekaj obveznosti. Vsak novopriseljeni Žid mora najprej obiskovati olpan, nekakšno šolo, v kateri poučujejo židovsko zgodovino, hebrejščino, govorijo o političnem položaju Izraela. V času šolanja in še nekaj časa po šolanju dobivajo denarna nadomestila, prvih nekaj let so oproščeni plačevanja davkov, država jim delno sofinancira plače in s tem spodbuja in pospešuje njihovo zaposlovanje, od vlade pa tudi za določeno obdobje dobijo hiše, toda ne na najprivlačnejših območjih, temveč na zasedenih in obmejnih območjih, ki so za življenje malo manj ugodna.

V zadnjih letih se je v Izrael veliko ljudi priselilo iz nekdanje Sovjetske zveze. Njihovo število je močno naraslo, prav tako tudi njihova moč, saj imajo celo lastno politično stranko. Večina jih je prišla v Izrael ne le zato, ker so židovskega porekla, ampak ker so preprosto želeli zapustiti Sovjetsko zvezo. Med njimi je veliko takih, ki se pretvarjajo, da so Židje; z množico je prišla tudi ruska mafija, prostitucija in zato so med ostalimi prebivalci Izraela zelo nepriljubljeni. Nepriljubljeni pa so tudi zato, ker se ne posku-

šajo vključiti v izraelsko družbo, ostajajo zaprti v svoj kulturni krog, še vedno govorijo svoj jezik, nečejo se učiti hebrejščine.

Ko govorimo o Izraelu, ne moremo mimo posebne, samo za Izrael značilne oblike skupnostnega ali združnega naselja, kibuca. Zgodovina prvih kibuccev sega v obdobje pred 1. svetovno vojno, ko so jih ustanovili predvsem z doseljenci iz Rusije. Danes jih je okrog 260 in v njih živi približno 3 % vsega izraelskega prebivalstva (3). Lahko rečemo, da so kibuci rezultat posrečenega socialnega eksperimenta; njihova ustanovitev, organizacija, zasnova in razvoj so ustrezali socialističnim nazorom njihovih članov. Kibuc, samosvoje naselje s 400 do 1500 prebivalci, deluje na osnovah združništva, je gospodarsko neodvisna skupnost enakopravnih članov, ki ne pozna zasebne lastnine (razen stvari za osebno rabo) in niti ne plačila za delo. V zameno za delo član kibuca dobi stanovanje, hrano, oblačila, socialno zavarovanje, omogočeno ima šolanje, pravico ima do dopusta in žepnine. Član kibuca lahko popolnoma prostovoljno vstopi ali izstopi iz kibuca in je povsem demokratičen član skupnosti. Sprva so kibuci nastajali kot kmetijske naselbine, danes pa lahko o kibucih govorimo kot o velikih obratih, ki so navadno sestavljeni iz kmetijske proizvodnje, visoko specializirane industrije in storitvenih dejavnosti. Res pa je, da v zadnjih letih strogo socialistični duh iz kibuccev izginja; njihov način proizvodnje postaja vedno bolj podoben kapitalističnemu in na nek način se kibuci vedno bolj približujejo mošavim. V mošavime so se vključevali tisti člani kibuca, ki jih je preveč utesnjevalo skupnostno življenje. V mošavu vsaka družina sama gospodari na svoji zemlji v okviru skupnega načrta, skupnost pa skrbi za skupno nabavo, trženje, vzdrževanje in delovanje velikih strojev, poleg tega pa tudi za upravljanje, šolstvo, zdravstvo, socialo in kulturo. Očitno je življenje v mošavu prijetnejše, na kar kaže tudi njihovo število: v približno 450 mošavih živi povprečno po 60 družin, vse skupaj torej okrog 150.000 prebivalcev Izraela (3).

V Judeji, v neposredni bližini Mrtvega morja, stoji verjetno največji ponos vseh Židov, Masada, ki je istočasno tudi kraj enega najbolj opevanih in junaških dejanj v zgodovini židovstva. Njena zgodovina se je začela okrog leta 30 pr. n. št., ko je Herod Veliki, kralj Judov, dal zgraditi trdnjavo, deloma iz strahu pred domačim ljudstvom, še bolj pa iz strahu pred rimskim poveljnikom Markom Antonijem. Trdnjavo so zgradili na 440 m visoki, 650 m dolgi in 300 m dol-

gi planoti, ki je zaradi svoje velikosti in urejenosti postala pravo mesto. Imela je obrambni zid, razgledne stolpe, stanovanjske hiše, skladišča, pa tudi sinagogo, pekarno, bazen, dva velika zbiralnika za vodo in orožarno. Po smrti Heroda Velikega so Masado zavzeli Rimljani. Leta 66 n. št., ko se se začeli Židje upirati Rimljanom, je skupina Židov, Zelotov zasedla Masado. Po štirih letih je bil židovski upor skoraj popolnoma zatrt, ostala je le še Masada, kamor se je iz požganega Jeruzalema zateklo približno tisoč beguncev. Rimljani so za vsako ceno skušali zasedeti Masado. Okrog Masade so postavili osem taborišč, v katerih je prebivalo približno 15.000 rimskih vojakov. Njihov položaj res ni bil zavirljiv, saj so več mesecev vztrajali v kamniti puščavi brez kakršne koli sence in tekoče sladke vode. Sprva so predvidevali, da se bodo uporniki vdali, ko jim bo zmanjkalo hrane in vode, vendar so se uštel. Masada je bila namreč zgrajena tako, da so njeni prebivalci lahko živeli več let brez zunanje pomoči; imeli so ogromna skladišča in dva velika rezervoarja vode, poleg tega pa zelo izdelan sistem za lovljenje dežja. Zato so Rimljani spremenili prvotni načrt; Žide in ostale sužnje so uporabili za izgradnjo poti do vrha trdnjave; ko je bila končana, so začeli prodirati proti vrhu. Istočasno so Zeloti začeli požigati svoje domove in ostale objekte. Izbrali so deset mož, ki so pobili ostale, nato pa še sebe. Ko so Rimljani prišli na vrh, so našli le pet žensk in dva otroka, ki so se skrili pred skupinski smrtjo. Množični samomor je pomenil konec bivanja Židov v Palestini (8).

1. Bračič, V., Lah, A., Vrišer, I. 1983: *Sodobni svet 1. Maribor*.
2. *Cambridgeov podatkovnik. Ljubljana, 1995.*
3. *Dežele in ljudje. Severna Afrika in Arabski polotok. Ljubljana, 1992.*
4. *Encyclopaedia Britannica, CD, Chicago, 1997.*
5. *Geography. Jerusalem, 1973.*
6. *Oxfordova ilustrirana enciklopedija nežive narave, Ljubljana, 1995.*
7. *Piekalkiewicz, J. 1981: Dolga roka Izraela. Ljubljana.*
8. *Turistični prospekt: Masada National Park. Israel National Parks Authority. Ramat – Gan*